

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Катерина Зарембо

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ: УКРАЇНА- ІТАЛІЯ

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Катерина Зарембо

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

**УКРАЇНА-
ІТАЛІЯ**

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

Київ

2016

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

B | S | T

The Black Sea Trust
for Regional Cooperation

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Публікація підготовлена у рамках проекту Інституту світової політики (ІСП) «Аудит зовнішньої політики України». Цей проект виконується за підтримки «Чорноморського фонду для регіональної співпраці» Німецького фонду Маршалла (BST GMF), а також проекту «Об'єднуємося заради реформ» (UNITER), що реалізується Pact в Україні за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди GMF, USAID, Pact, чи уряду США. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Фото:

Адміністрація Президента

Автор:

Катерина Зарембо

*Редактор
та координатор проекту:*

Катерина Зарембо

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси України щодо Італії та Італії щодо України: точки перетину	6
2.1. Італія: безпека європейської інтеграції України	6
2.2. Відносини України та Італії: розбудова двостороннього треку	14
2.3. Італія як один із топ-торгівельних партнерів для України	19
2.4. Українсько-італійська енергетична співпраця: збіг інтересів транзитних країн	25
3. Хто є хто: групи інтересів та впливу	27
3.1. Українська громада в Італії	27
3.2. Групи впливу щодо України в італійському політикумі	30
3.3. Італійські ЗМІ та «лідери думок»: ставлення до України	34
4. Наявні і потенційні ризики, конфлікти	38
5. Рекомендації	43
6. Подяка	46

1. ВСТУП

Україна та Італія ніколи не перебували у топі зовнішньополітичних пріоритетів одна одної. Італія традиційно фокусувала увагу на регіоні Середземномор'я. Що стосується регіону Східної Європи, то тут стратегічним партнером Риму була і залишається Росія. До Революції гідності і російсько-українського конфлікту ключові інтереси Італії до України полягали у сфері торгівлі та інвестицій.

Щодо України, то її ключовим інтересом до Італії був економічний вимір та досягнення італійської підтримки України.

Після початку російсько-української війни українсько-італійські відносини позначилися додатковим аспектом. До традиційного економічного партнерства додалося політико-безпекове питання, через яке в Італії виникла проблема у відносинах з РФ. Тому наразі офіційний Рим, передусім, зацікавлений у стабілізації ситуації в Україні.

При цьому Італія не розділяє «холодновоєнного» дискурсу щодо ізоляції Москви і ставиться до ситуації прагматично: Росія залишатиметься вагомим гравцем на регіональному та глобальному рівні і тому з нею потрібно рахуватися. Багато італійських політиків і сьогодні вважають за необхідне повернутися до досвіду своєї країни, коли в найважчі моменти протистояння періоду «холодної війни» Італія, будучи членом НАТО і вагомим союзником США в Європі, мала з Росією чи не найкращі стосунки серед усіх західних країн.

Водночас, через цілу низку факторів (зміна уряду в Італії та Україні, російська агресія в Україні), італійсько-українські відносини отримали нову динаміку. Завданням українського уряду на даному етапі є підтримка цієї динаміки та трансформації політичних домовленостей у конкретні взаємовигідні економічні проекти.

Сьогодні обидві сторони дивляться одна на одну як на «сполучні ланки». Для України принциповою є підтримка Італії на міжнародних майданчиках, зокрема в ЄС, НАТО та в рамках «Великої сімки». Італія розглядає Україну у контексті з Росією – як країну, яка теоретично могла б впливати на внутрішній розвиток Росії, зв'язувати її з ЄС або принаймні виконувати роль моста (підхід,

озвучений Романо Проді декілька років тому), безпечної дистанції, з-за якої ЄС міг би вести з Росією діалог. При цьому Італія тільки починає відкривати для себе Україну як повноцінного партнера.

Стратегічними пріоритетами України щодо Італії є:

- 1) розбудова самостійного двостороннього політичного треку, який би підтримувався усвідомленням самоцінності обох партнерів один для одного;
- 2) підтримка українських євроінтеграційних прагнень з боку Італії;
- 3) підтримка Італією єдності в ЄС стосовно територіальної цілісності України в контексті розв'язання російсько-українського конфлікту на Сході України та деокупації Криму;
- 4) реалізація інтересів у сфері енергетики з метою збереження за Україною ролі європейського енергетичного хабу;
- 5) реалізація інтересів української громади в Італії;
- 6) зміна італійської «картини світу» щодо України, розвінчання глибоко вкоріненого в італійській ментальності міфу про політичну та культурну приналежність України до зони впливу «русского мира».

Реалізація цих інтересів має великий потенціал, оскільки інтересами Італії щодо України є:

- 1) збільшення кількості італійських підприємств та інвестицій на українському ринку;
- 2) відновлення територіальної цілісності України та розв'язання конфлікту на Сході України;
- 3) збереження та розбудова газотранспортних шляхів через територію Південної Європи, у яких через своє географічне розташування Україна має ключове значення.

Метою цієї записки є виявлення точок перетину взаємних інтересів України та Італії та можливих шляхів їхньої якнайефективнішої реалізації.

2. ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЩОДО ІТАЛІЇ ТА ІТАЛІЇ ЩОДО УКРАЇНИ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

2.1. ІТАЛІЯ: БЕЗПЕКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Донедавна одним із ключових інтересів України щодо Італії є підтримка України на міжнародних форумах, передусім, у питаннях, які стосуються її євроінтеграційних прагнень: імплементація Угоди про асоціацію, отримання безвізового режиму. З 2014 року до цього переліку додалося питання збереження суверенітету та відновлення територіальної цілісності України, а також збереження санкцій проти Росії, запроваджених внаслідок російської агресії в Україні. Як європейські, та і українські ЗМІ регулярно порушують питання, чи не стане Італія «слабкою ланкою» Європейського Союзу.

Рівень впливу Італії на прийняття рішень в ЄС є, справді, помітним – не таким, як у «Великій трійки» (Франції, Німеччини та Великої Британії), але суттєвим. Достатньо сказати, що підтримка італійського прем'єра Маттео Ренці стосовно ініціатив ЄС є для канцлерки Німеччини Ангели Меркель запорукою одностайності в ЄС-28¹. Більше того, тоді як для Росії Італія історично має самостійну зовнішньополітичну стратегію, Україна – це країна, з якою Італія має справу в рамках євросоюзівського треку і більш схильна приєднуватися до консенсусної позиції ЄС, аніж мати власну. Не секрет, що для італійської зовнішньої політики пріоритетним є Середземноморський та Балканський регіони, а не східний кордон Європейського Союзу.

Позиція офіційного Риму щодо ключових для України питань європейської інтеграції та врегулювання російсько-українського конфлікту виглядає так: Італія підтримує політику ЄС щодо України як у питаннях євроінтеграції, так і територіальної цілісності, але не вважає, що ізоляція Росії – це вихід. В італійському дипломатичному дискурсі така політика має назву «подвійного треку» (*doppio binario*) – твердість щодо принципів міжнародного права у поєднанні з діалогом і переговорами.

---

¹ *Інтерв'ю з українським дипломатом, 20.04.2016.*

Діалог Риму та Кремля є справді інтенсивним. Ренці відвідав Москву з офіційним візитом після анексії Криму у березні 2015 року. Того ж року, у липні, Владімір Путін приїхав на всесвітню виставку «Експо» у Мілані. Попри неофіційний характер візиту, Путін мав зустрічі на вищому рівні: з італійським прем'єром відкрив День Росії та зустрівся з президентом Італії Серджіо Маттареллою та Папою Римським Франциском. У 2016 році міністр закордонних справ Джентілоні двічі відвідав Москву.

Однак реальну розстановку сил в Італії можна охарактеризувати наступною формулою: відносини з Росією для офіційного Риму важливі, але відносини з Європейським Союзом та США – важливіші. Як зазначив один із учасників інтерв'ю, «Росія завжди розраховує на італійську підтримку і завжди помиляється, тому що європейська і євроатлантична спільноти є першочерговим пріоритетом для Італії»². Така ситуація відкриває нові можливості для України: «загравання» Риму з Москвою змушує останню сприймати Італію як свого «троянського коня» в ЄС, тимчасом як, насправді, саме Україна має в Італії прихованого союзника – принаймні доти, доки при владі перебуває «Демократична партія» Маттео Ренці.

На практиці це означає, що в італійському політикумі існує два рівні дискурсу: рівень риторики, який часто звучить як проросійський, і рівень справ, які фактично свідчать про підтримку України та її інтересів.

Після розв'язання російсько-українського конфлікту в італійських урядових колах розуміють: повернення до політики *business*

---

² *Інтерв'ю з Ріккардо Алькаро, старшим аналітиком Трансатлантичної програми Інституту міжнародних справ (Istituto Affari Internazionali/IAI, м. Рим, Італія), 06.05.2016.*

as usual з Росією неможливе³. Позиція Італії полягає в тому, що Росія має поважати територіальну цілісність України та Мінські домовленості. Так, Італія – одна з небагатьох країн ЄС, які зробили конкретні кроки щодо арешту майна росіян із ближнього кола Владіміра Путіна. У вересні 2014 року було заарештовано активи олігарха Аркадія Ротенберга загальною вартістю близько 30 млн євро. Крім того, на запит Генеральної прокуратури України у рамках кримінальної справи побиття демонстрантів в Одесі в 2007 році поліція Сан-Ремо заарештувала екс-нардепа від Партії Регіонів Ігора Маркова.

У 2013 році Італія з пересторогою ставилася до Угоди про асоціацію з Україною, підозрюючи, що Росія може розпочати конфлікт унаслідок її підписання. Від чималої частини італійського політичного істеблішменту можна було почути, що Росія мала бути залученою до консультацій щодо наслідків Угоди про асоціацію, а європейських партнерів Італії, зокрема Німеччину, звинувачували у надмірному поспіху. Проте вже після анексії Криму Італія виступила співавтором резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» і підтримала низку жорстких заяв «Великої сімки»⁴. Італійське керівництво, зокрема Міністерство оборони і МЗС, не мають жодних ілюзій щодо того, хто воює на боці самопроголошених «ЛНР» та «ДНР» – італійці добре поінформовані щодо російської військової присутності на Сході

³ *Російсько-український конфлікт також негативно вплинув на суспільне ставлення до Росії в Італії. Так, згідно з опитуванням Pew Global Attitudes 2015, частка тих, хто захоплюється Путіним, впала з 26% у 2007 році до 18% у 2015. Позитивне ставлення до Росії загалом розділяють трохи більше італійських громадян – 27%, хоча і ця цифра впала у порівнянні з 2007 роком (тоді прихильників Росії було 37%). Ця розбіжність у сприйнятті Росії та її лідера ілюструє певний розкол, наявний у про-російському середовищі Італії, на відвертих пропутиністів та русофілів, які симпатизують Росії (Russia understanders), але Путіна як лідера не підтримують. Режим доступу: <http://www.pewglobal.org/2015/06/10/nato-public-opinion-wary-of-russia-leary-of-action-on-ukraine/>*

⁴ *«Ucraina: G7-UE, appello a Russia – Aiuti Cooperazione italiana, attenzione e solidarieta' con il popolo ucraino», Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, 12.03.2014. Accessibile su http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/20140312_ucrainag7ueappello.html*

України (зокрема, через представників Італії у складі Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ)⁵. Що стосується самої угоди, то Італія також вчасно і швидко ратифікувала документ в обох палатах парламенту (попри загальний скептицизм населення з цього питання: згідно з опитуванням, проведеним у березні 2016 року, 66% громадян Італії вважає, що в Італії, як і в Нідерландах, варто провести референдум щодо Угоди про Асоціацію з Україною⁶).

Попри міграційну кризу, яка торкнулася Італії чи не найбільше з країн-членів ЄС, Італія послідовно підтримує надання Україні безвізового режиму. У цьому питанні несподівано зіграла роль «м'яка сила» української громади в Італії. В Італії немає страхів, пов'язаних з українською міграцією, через обізнаність з українським менталітетом та характером (більшість італійців знає бодай одного українця)⁷.

Італія також вчасно і швидко ратифікувала документ в обох палатах парламенту

Італія послідовно підтримує Мінський процес та обстоює необхідність повної імплементації Мінських угод. Ренці назвав Мінські угоди «полярною зіркою, дороговказом» для врегулювання конфлікту⁸, а також постійно підкреслює, що зняття санкцій з РФ можливе тільки повної їхньої імплементації.

Сенс Мінських угод для Італії полягає, з одного боку, у припиненні збройного протистояння та відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, а з іншого — у поверненні Росії до діалогу та європейського безпекового простору. Таким чином, врегулювання російсько-українського конфлікту розглядається в Італії, передусім, як перспектива відновлення відносин із РФ.

---

⁵ *Інтерв'ю з представником української дипломатії в Італії, 13.05.2016.*

⁶ *Le jugement sur la nécessité d'un référendum sur les accords d'association avec l'UE, IFOP, http://www.ifop.com/media/poll/3339-1-study_file.pdf*

⁷ *Інтерв'ю з італійським дипломатом, 06.06.2016.*

⁸ *Expo, Renzi: "Ucraina, avanti con accordi di Minsk 2". Il Fatto Quotidiano, 15.06.2015. Accessibile su <http://www.ilfattoquotidiano.it/2015/06/10/expo-stretta-di-mano-renzi-putin-il-presidente-russo-italia-grande-partner/1764081/>*

З огляду на налагоджений діалог із Російською Федерацією, Італії подобається грати роль «фасилітатора» у відновленні комунікації між Києвом та Москвою. Так, у жовтні 2014 року Ренці провів робочий сніданок з Порошенком і Путіним у рамках саміту «Азія-Європа» (АСЕМ) у Мілані. У зустрічі також взяли участь канцлерка Німеччини Ангела Меркель, президент Франції Франсуа Олланд, прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон, а також представники з боку ЄС – тодішні голова Ради ЄС Герман ван Ромпей та Голова Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу. Після заходу Ренці ділився з журналістами «дуже позитивними» очікуваннями щодо розв'язання конфлікту на Сході України⁹. Італійські депутати намагалися надати майданчик «рівних можливостей» дипломатичним місіям України та РФ в Римі: протягом 2015 року італійський парламент тричі запрошував на слухання посла України та посла Росії. Щоправда, посол Росії відмовлявся брати участь у спільних заходах такого кшталту¹⁰.

З огляду на налагоджений діалог із Російською Федерацією, Італії подобається грати роль «фасилітатора» у відновленні комунікації між Києвом та Москвою

Мінськ-2 є також певним подразником в Італії – зокрема, через те, що Італія виключена з «Нормандського формату». ЗМІ та певні представники італійського політичного істеблішменту критикують уряд Ренці за недостатній вплив у європейській політиці та говорять про «німецьку гегемонію» в ЄС. Однак не варто перебільшувати важливість, яку складає для Риму залучення до центру прийняття рішень щодо врегулювання конфлікту на Сході України. Офіційний Рим задовольняє свої зовнішньополітичні амбіції в інших контекстах. «Італія відіграє важливу роль: зрештою, знаходимося в Середземномор'ї, на перехресті великих криз, і також маємо ключову роль в інших контекстах, наприклад, в Афганістані [...]. Ми маємо ключову, навіть лідерську роль у багатьох досє, зокрема у темі міграції. [...] Що

⁹ *Italian PM calls Ukraine-Russia talks 'really positive'. Deutsche Welle, 17.10.2014. Accessed at <http://www.dw.com/en/italian-pm-calls-ukraine-russia-talks-really-positive/a-18000961>*

¹⁰ *Посол України в Італії Євген Перелигін: жодного разу російський колега не приходив на захід, куди запрошували мене. Главком, 11.11.2015. Режим доступу <http://www.dw.com/en/italian-pm-calls-ukraine-russia-talks-really-positive/a-18000961>*

стосується Нормандського формату, то тут вже Франція і Німеччина мають можливість увійти в історію», – відповів міністр закордонних справ Італії Паоло Джентілоні на закид журналіста *La Stampa*¹¹.

Таким чином, питання підтримки або непідтримки санкцій проти Росії з боку Італії кориняться не у стратегічному партнерстві Риму та Москви, а в бажанні Італії підкреслити свою вагу у прийнятті рішень в ЄС та отримати певні поступки від європейських партнерів у інших питаннях.

Так, у грудні 2015 року Ренці заблокував автоматичне подовження санкцій і вимагав обговорити це питання на Європейській Раді (неофіційно справжньою причиною такої політики була дискусія з Берліном щодо Північного потоку II та намагання лібералізувати бюджетні норми ЄС). Обговорення у Раді стосовно подовження санкцій дійсно відбулося, але було швидше символічним, аніж визначальним для кінцевого рішення¹².

Ключовими пунктами Мінських угод в офіційному Римі вважають повне припинення вогню та реалізацію політичної частини домовленостей – конституційну реформу, яка, на думку італійського керівництва, приведе до децентралізації влади та національного примирення. Теза міністра закордонних справ Італії Паоло Джентілоні, яку він висловив італійському виданню *La Stampa* напередодні візиту до України, викликала резонанс в українських ЗМІ як підігрівання бажанням Кремля¹³.

Питання підтримки або непідтримки санкцій проти Росії з боку Італії кориняться не у стратегічному партнерстві Риму та Москви, а в бажанні Італії підкреслити свою вагу у прийнятті рішень в ЄС

---

11 *Gentiloni: "Nessuno scambio fra Ucraina e Siria. Putin non usi la forza". La Stampa, 05.10.2015. Accessibile su http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/interviste/2015/10/gentiloni-nessuno-scambio-fra-ucraina.html*

12 *Wesslau Fredric. Will the EU prolong economic sanctions against Russia? European Council on Foreign Relations, 16.05.2016. Accessed at http://www.ecfr.eu/article/commentary_will_the_eu_prolong_economic_sanctions_against_russia_this_7026*

13 *"L'Italia non può chiudere le porte alla Russia". La Stampa, 03.05.2015. Accessibile su <http://www.lastampa.it/2015/05/03/esteri/litalia-non-pu-chiudere-le-porte-alla-russia-2gXfPAYRy0nx27U6xmY5GI/premium.html>*

Насправді така позиція коріниться у глибокій децентралізації, яка притаманна самій Італії. Деякі італійські експерти вважають, що для України міг би бути корисним італійський досвід. Із двадцяти регіонів Італії п'ять прикордонних та острівних регіонів – Сардинія, Сицилія, Трентіно-Альто Адідже, Валле д'Аоста та Фріулі-Венеція Джулія – мають «спеціальний статус» (*a statuto speciale*). Рішення про спеціальний статус цих мультикультурних та мультилінгвальних (у випадку Трентіно-Альто Адідже) регіонів було продиктоване бажанням Італії зберегти ці території у своєму складі після Другої світової війни.

Варто відзначити, що кримські татари ще у 2012 році цікавилися досвідом Південного Тіролю, провінції Трентіно-Альто Адідже, із забезпечення місцевого самоврядування. Тоді у складі кримськотатарської делегації провінцію відвідав, зокрема, Рефат Чубаров¹⁴. Щоправда, на думку інших експертів, для порівняння зі Сходом України надається не економічно розвинений гірськолижний курорт Альто Адідже, а Сицилія – як «простір недобудованої держави, чиї відсутні структури замінені олігархічно-кримінальними кланами, що не дозволяють розвиток громадянського суспільства»¹⁵.

Російсько-український конфлікт на Сході частково спричинився до перегляду оборонної політики Італії. У 2015 році Міністерство оборони Італії оприлюднило Білу книгу з міжнародної безпеки та оборони – в Італії документ такого стратегічного рівня було підготовлено вперше за 30 років¹⁶. У цілому, риторика Книги обстоює мілітарний підхід до гарантування національної безпеки¹⁷,

---

¹⁴ «Мы увидели верховенство права в действии». Газета «День», 29.11.2012.

¹⁵ Інтерв'ю з Оксаною Пахльовською, членом Італійської асоціації україністики, професором університету "La Sapienza" (м. Рим, Італія), 05.06.2016.

¹⁶ *White Paper for International Security and Defence. The Ministry of Defence of Italy, July 2015. Accessed at http://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf*

¹⁷ "The priority objective for the protection of Italy's vital interests is defence against an armed attack directed at national territory, its people and its assets. This includes potential hybrid attacks by non-state actors who possess substantial offensive capabilities, including weapons of mass destruction", *ibid.*, clause 66, p. 37.

однак підтверджує скорочення збройних сил Італії та визначає Середземноморський та Євроатлантичний регіони як пріоритетні для італійської безпеки. Цікаво, що попри те, що Чорне море також належить до Середземноморського басейну, анексія Криму не сприймається в Італії як загроза, зокрема через те, що в Криму історично базувався російський флот¹⁸. При цьому, як показало соціологічне дослідження Pew Global Attitudes Survey, тільки 44% італійських громадян вважають, що Росія є загрозою для сусідніх держав (у Польщі таку думку розділяють 70% громадян, у США – 59%, у Франції – 51%)¹⁹.

Графік 1. Польща найбільш схвильована російською військовою загрозою

Яку військову загрозу, якщо така існує, Росія становить для сусідніх країн, окрім України?

Джерело: Опитування світової думки, весна 2015 року, Q27 (Дослідницький центр Pew Research Center)

18 *Інтерв'ю з Франческо Тозато, старшим аналітиком Центру міжнародних досліджень (Centro Studi Internazionali/Ce.S.I., м. Рим, Італія), 23.05.2016.*

19 *Katie Simmons, Bruce Stokes and Jacob Poushter. NATO Publics Blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid. Pew Research Center, 10.06.2015. Accessed at <http://www.pewglobal.org/2015/06/10/1-nato-public-opinion-wary-of-russia-leary-of-action-on-ukraine/>*

Італія є палким супротивником ідеї постачання зброї Україні, і в цьому позиція італійського уряду повністю збігається з настроями виборців: 65% громадян Італії виступають проти такого рішення, і тільки 22% – за. Більш негативно налаштованими до цього питання у Європі є тільки громадяни Німеччини: там таке рішення не підтримують 77% громадян²⁰.

Тут важливо підкреслити, що такі настрої є не антиукраїнськими, а скоріше пацифістичними, як і італійська зовнішня політика загалом. Італія, яка, як і Німеччина, була переможеною країною у Другій світовій війні, сьогодні сповідує несилу зовнішню політику і не готова відправляти війська не те що в Україну, а й у Лівію, попри належність останньої до власних геополітичних пріоритетів та тиск з боку США²¹.

2.2. ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ІТАЛІЇ: РОЗБУДОВА ДВОСТОРОННЬОГО ТРЕКУ

Один із ключових інтересів України до Італії, – країни, де зовнішня політика стосовно регіону Східної Європи століттями формувалася у дусі стратегічного партнерства з Росією, – полягає у створенні повноцінного двостороннього треку і формуванні сприйняття України як цінного партнера, а не «моста» чи «буфера».

Важливо зрозуміти, що в італійському політикумі немає «природних» союзників України

Важливо зрозуміти, що в італійському політикумі немає «природних» союзників України. Італійський політичний спектр складається або з прихильників фашистської, правої традиції, які сьогодні сповідують консервативні та радикальні погляди, або з представників комуністичної ідеології. Росія сприймається

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Справедливості заради варто зазначити, що Італія бере участь в ініціативах НАТО, спрямованих на гарантування безпеки східного кордону Альянсу (наприклад, місія НАТО Baltic Air).*

і першими, і останніми як цінний партнер. Для італійських лівих Росія – це правонаступниця СРСР. Для правих важливе партнерство з Росією як країною, яка здатна протистояти США (щоправда, антиамериканізм властивий також і лівим політичним силам в Італії)²². Такий підхід відбивається також і в пресі: про українців-фашистів писала як *Il Manifesto* лівого спрямування, так і газета *Il Giornale* – рупор правоцентристів Сильвіо Берлусконі²³. Сьогодні лівоцентристську традицію в Італії представляє правляча «Демократична партія» (походить з італійської комуністичної партії), право-популістичну – опозиційні партії «Вперед, Італіє», «Ліга Півночі», «Рух п'ять зірок».

У цій ситуації ліві виглядають усе ж ідеологічно ближчими до України, оскільки саме вони виступають в Італії як проєвропейська сила. Те, що у 2013 році на парламентських виборах перемогли лівоцентристські партії, відкрило для українсько-італійських відносин вікно можливостей. До певної міри Україні вдалося ним скористатися.

Посол Італії в Україні Фабріціо Романо любить повторювати, що за останні два роки між Україною та Італією відбулося більше зустрічей, ніж за 25 років дипломатичних відносин²⁴. Двосторонні контакти, справді, інтенсифікувалися. До цього спрочинилися кілька факторів. З одного боку, варто відзначити зусилля українських дипломатів, які були кинуті на роботу з Італією як країною, чия підтримка дуже потрібна Україні і де проросійські зв'язки і лобі працюють проти неї. З іншого боку, має значення й особа прем'єра Маттео

За останні два роки між Україною та Італією відбулося більше зустрічей, ніж за 25 років дипломатичних відносин

22 Як зауважила Оксана Пахльовська, "для праворадикалів Майдан – несвідомий натопв, що влаштує хаос, а Путін – Дуче, для лівоадикалів Майдан – проплачений Америкою путч, а Путін – Сталін".

23 Наталія Гаттуччо. «Друзі» України створили новинний сайт в Італії. BBC Україна, 10.02.2015. Режим доступу http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/02/150209_italy_ukraine_hk

24 Сергій Алексєєв: Українські парламентарії відвідають парламент Італії задля поглиблення міжпарламентських зв'язків. Офіційний веб-портал Верховної Ради України, 15.04.2016. Режим доступу http://rada.gov.ua/documents/pgr_italrepub/128290.html

Ренці, який, на відміну від, скажімо, Берлусконі, не має особистих зобов'язань перед Путіним. Окрім того, як представник нової генерації італійських політиків, Ренці позбавлений ностальгії за комуністично-радянською дружною. Зрештою, наші італійські співрозмовники визнають: через агресію Росії Україна стала важливим досє міжнародної політики, у яке Італія також намагається ангажуватися²⁵.

З 2014 року тільки Ренці та Порошенко зустрічалися не менше п'яти разів, включно з обміном офіційними візитами у 2015 році: у березні італійський прем'єр відвідав Київ, а в листопаді відбувся візит Порошенка до Риму (востаннє Україну в Італії на найвищому рівні представляв Віктор Ющенко у 2008 році). У 2016 році вперше за останні сімнадцять (!) років очікується візит президента Італії Серджіо Маттарелли до України. Окрім того, за останні два роки відбулося чимало міжвідомчих контактів – наприклад, зустрічі на рівні голів Міністерств внутрішніх справ, юстиції, між представниками Антикорупційного Бюро Італії та Національного антикорупційного бюро України тощо. Україна має особливий інтерес до Італії у сфері протидії корупції. Зокрема, досвід масштабної операції «Чисті руки» (*Mani pulite*), яка була проведена у 1990-х роках і фактично привела до реального «перезавантаження» влади та переформатування політичних сил в Італії, може бути цікавим для України. До речі, Президент Італії Маттарелла висловив особисту зацікавленість у сприянні тому, щоб в Україні була подолана корупція.

У результаті посилення двосторонніх контактів Україна та Італія підшли до важливої інституціоналізації відносин. Так, міністри закордонних справ Італії та України вперше в історії двосторонніх відносин були призначені співголовами українсько-італійської Ради з економічного, промислового та фінансового співробітництва. Після шести років перерви, під час VIII засідання Ради у жовтні 2015 року Україна та Італія підписали Дорожню карту співробітництва між Україною та Італією на 2016-2017 роки, а також два меморандуми: про кооперацію у сфері малого та середнього бізнесу та про співробітництво у сфері сільського

---

²⁵ *Інтерв'ю з італійським дипломатом, 06.06.2016.*

господарства. Обидва документи мають декларативний характер і поки що очікують реалізації на практиці. Важливим, однак, є те, що меморандуми стосуються ключових сфер українсько-італійської співпраці: в Італії малий та середній бізнес є ключовими акторами у бізнес-середовищі. Що стосується сільського господарства, то це є пріоритетним напрямом для українського експорту в Італію.

Окрім того, у 2016 році очікується підписання угоди про міжпарламентську співпрацю між Україною та Італією, яка дозволить створити офіційну міжпарламентську групу дружби. На сьогодні навіть у неофіційному статусі італійсько-українські відносини також відзначаються чи не щомісячними контактами на рівні парламентів. З українського боку співголова міжпарламентської групи дружби Україна-Італія, народний депутат України Сергій Алексєєв є активним лобістом українсько-італійської співпраці. У минулому він був безпосередньо залучений до просування українсько-італійського партнерства на рівні бізнесу: протягом тривалого часу надавав юридичні послуги італійській банківській групі Unicredit.

На сьогодні Італія має тільки 27 таких міжпарламентських угод, угода з Україною стане 28-ою²⁶. З українського боку є сподівання, що угода інституційно полегшить прийняття довгоочікуваних рішень, зокрема щодо захисту прав української громади в Італії. Наприклад, питанням, яке вже тривалий час стоїть на порядку денному, є укладення угоди про взаємне визнання дипломів про середню та вищу освіту. Окрім того, на порядку денному міжпарламентської співпраці стоїть розбудова міжрегіональних контактів²⁷.

Розуміння того, що Італія – це країна регіонів, має стати одним із наріжних каменів політики України щодо Італії. На

Розуміння того, що Італія – це країна регіонів, має стати одним із наріжних каменів політики України щодо Італії

---

²⁶ Сергій Алексєєв: До Парламенту надійшов проект Меморандуму про взаєморозуміння між Палатою депутатів Італійської Республіки та Верховною Радою України. Веб-сайт Блоку Петра Порошенка «Солідарність», 17.06.2016. Режим доступу <http://solydarnist.org/?p=70551>

²⁷ Інтерв'ю з народним депутатом України, співголовою міжпарламентської групи дружби Україна-Італія С. Алексєєвим, 10.06.2016.

сьогодні Україна працює з Італією тільки на рівні центрального уряду, тоді як Росія, приміром, має налагоджену співпрацю з усіма італійськими регіонами напряму. Результат голосування у раді провінції Венето щодо визнання Криму частиною Російської Федерації та скасування санкцій проти Росії, який не має юридичного впливу на дії центрального уряду, але створює додатковий політичний тиск, має стати «пробуджувальним дзвоником» для України.

Попри те, що саме північні регіони Італії є ключовими для двосторонньої торгівлі України та Італії – на них припадає понад 50% загального товарообігу між двома країнами²⁸, – Венето є не випадковим регіоном для подібного голосування. Резолюція щодо Криму була ініційована «сепаратистською» партією Італії «Ліга Півночі», що виступає на захист північноіталійських підприємців від «бідності» Півдня Італії та регуляцій Риму, які нібито перерозподіляли економічні і фінансові блага Півночі на користь Півдня. Венето належить до одного з трьох регіонів Італії, які будімо найбільше потерпають від російських контрсанкцій. Іронія полягає в тому, що контрсанкції поширюються, передусім, на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування, тоді як Венето, як і Північ Італії загалом, є індустріальним регіоном.

Голова Нацбанку Італії також спростував ствердження про те, що італійська економіка страждає від санкцій

Загалом, як і в інших країнах Євросоюзу, уряд Італії перебуває під тиском певних політичних та бізнесових кіл і ЗМІ стосовно скасування санкцій проти Росії. ЗМІ та певна частина італійського політикуму озвучує цифру у понад 3,5 млрд євро, на яку впав товарообіг між Італією та Росією у порівнянні з 2013 роком, і пояснює це введенням російських контрсанкцій. При цьому скорочення експорту продуктів сільського господарства та харчування, на які розповсюджується російське ембарго, становить тільки 400 млн євро. Голова Нацбанку Італії також спростував ствердження про те, що італійська економіка

²⁸ *Посол України в Італії Євген Перелигін: жодного разу російський колега не приходив на захід, куди запрошували мене. Главком, 11.11.2015. Режим доступу <http://www.dw.com/en/italian-pm-calls-ukraine-russia-talks-really-positive/a-18000961>*

страждає від санкцій²⁹. Водночас, скорочення експорту інших товарів (наприклад, скорочення експорту устаткування (за даними Державної статистичної компанії Італії Istat становить -648,2 млн євро), одягу (-539,2 млн євро), транспортних засобів (-399,1 млн євро) тощо) провідні італійські ЗМІ на кшталт *La Repubblica* пояснюють не падінням російської економіки, а наявністю «неформального» ембарго, через яке російські державні установи не купують італійських товарів. Аргументам такого кшталту, вочевидь, бракує об'єктивного обґрунтування, але вони є достатніми для формування громадської думки, дебатів із політичними опонентами та створення суспільного тиску на правлячі еліти³⁰. Слід зазначити, що протягом 2015 року в Палаті депутатів парламенту Італії розглядалося десять (!) проектів резолюцій щодо пом'якшення або скасування санкцій проти РФ, які були підготовлені опозиційними партіями «Форца Італія», «Ліга Півночі», «Рух 5 зірок» та окремими групами депутатів. Однак після тривалих і гарячих дискусій Палата депутатів ухвалила резолюцію, яка була підготовлена правлячою коаліцією щодо збереження санкцій проти РФ до повного виконання Мінських угод.

Те, що джерелом такого тиску виступають, у тому числі, і регіональні влади, підкреслюють нагальність контактів, комунікації та співпраці між Україною та Італією на регіональному рівні.

2.3. ІТАЛІЯ ЯК ОДИН ІЗ ТОП-ТОРГІВЕЛЬНИХ ПАРТНЕРІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Економічні відносини — це та сфера, де значною мірою перетинаються інтереси України та Італії. Італія і Україна є цінними ринками одна для одної. У 2006-2014 роках товарообіг між двома країнами складав від 4 до 5 мільярдів євро щороку, у 2015 році ця

---

²⁹ *Effetti quasi nulli per l'Italia dalle sanzioni contro la Russia. Parola di Bankitalia. Formiche*, 26.06.2016. Accessibile su <http://formiche.net/2015/05/26/russia-ucraina-italia-sanzioni-relazione-bankitalia/>

³⁰ *Sanzioni ed embargo, la Russia è costata all'Italia 3,6 miliardi. La Repubblica*, 26.03.2016. Accessibile su http://www.repubblica.it/economia/2016/03/26/news/export_russia_sanzioni_embargo-136323510/

цифра знизилася до 3 мільярдів³¹. Окрім того, Італія є одним із найбільших інвесторів в Україну, а Україна зацікавлена в інвестиціях

Італія є країною №1 для українського експорту в ЄС

За обсягом товарообігу України з країнами Європи, Італія посідає третє місце, поступаючись Німеччині та Польщі. Італія є країною №1 для українського експорту в ЄС. На неї припадає 15% українського експорту, що сумарно перевищує обсяг українського експорту у Німеччину та Францію. Основними товарами українського експорту в Італію є чорні метали (49,4%), зернові культури (кукурудза, пшениця – 16%), рослинна олія (7,6%)³².

Для Італії Україна – стратегічно важливий ринок, передусім, для банківського сектору. За офіційними даними, зі 123 інвесторів, присутніх в Україні, Італія посідає 10 місце³³. Утім, Посол Італії в Україні Фабріціо Романо відзначає, що ця цифра є заниженою і не враховує увесь італійський капітал, присутній в Україні (наприклад, через розташування керівного офісу компанії-інвестора в іншій країні)³⁴.

Економічні відносини між Україною та Італією важливі не тільки через потенціал прибутку, а й з точки зору іміджу України в Італії. Бізнес і спорт – це ті сфери, які дуже цікаві італійцям, і думка

---

31 *Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Італією. Веб-сайт Посольства України в Італійській Республіці. Режим доступу <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/trade>.*

32 *Там само.*

33 *Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіці України станом на 01.04.2016. Державна служба статистики України. Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>*

34 *Фабріціо Романо: «Обсяг італійських інвестицій в Україну оцінюється в \$4 млрд». Forbes Україна, 17.08.2015. Режим доступу <http://forbes.net.ua/ua/nation/1400270-fabricio-romano-obsyag-italijskih-investicij-v-ukrayinu-ocinyuetsya-v-4-mlrd>*

2. Інтереси України щодо Італії та Італії щодо України: точки перетину

бізнесмена для пересічного італійця подекуди важить більше, ніж думка інтелектуала чи діяча культури³⁵.

Водночас, Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом, імовірно, сприятиме відкриттю ринків обох країн для взаємного обміну товарами та послугами. Відміна тарифів на імпорт з 1 січня 2016 року з ентузіазмом сприймається в Італії. Регіон Східної Європи, і Україна зокрема, є для Італії стратегічним партнером, передусім, з точки зору економіки. Дипмісія Італії в Україні та Італійська торгівельна агенція ICE докладають зусиль для того, щоб кількість італійських підприємств в Україні збільшувалася.

На жаль, на сьогодні Україна не тільки не використовує потенціал залучення італійських інвестицій в Україну, а й сприяє їхньому скороченню.

У цілому в Україні працюють близько 300 італійських компаній. Основними італійськими інвесторами в українську економіку є металургійні компанії *Duferco* (модернізація Алчевського металургійного комбінату спільно з корпорацією «ІСД»), *Danieli* (реконструкція ПАТ «МК «Азовсталь»; будівництво металургійного електросталеплавильного заводу «Дніпросталь»), *Intesa Sanpaolo* («Правексбанк»), а також підприємства у сфері енергетики (*ENI*) та харчової промисловості (*Ferrero i Campari*)³⁶. Донедавна до цього переліку належала також і банківська група *Unicredit*, яка тривалий час працювала в українському фінансовому секторі, однак у 2016 році прийняла рішення про продаж своїх активів. Окрім того, важливими італійськими інвесторами в Україні є компанії *Mapei* (виробник будівельної хімії), *Zeus Ceramica* (керамічної плитки), *Ferplast* (виробництво пластмасових виробів), *Camozzi* (пневмоустаткування), а також *Inblu* (тканини і взуття).

---

³⁵ *Інтерв'ю з Михайлом Мінаковим, доцентом кафедри філософії та релігійознавства НаУКМА, дослідником української культурної дипломатії в Італії (м. Мілан, Італія), 07.05.2016.*

³⁶ *Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Італією. Веб-сайт Посольства України в Італійській Республіці. Режим доступу <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/trade>.*

Проблеми, з якими стикається італійський бізнес, є типовими для українського бізнес-середовища: це – корупція, бюрократизованість (на кшталт процедури повернення ПДВ або фактично неможливого виведення дивідендів з України) та штучні бар'єри. Наприклад, у 2011 році концерн *Ferrero* рішенням українського суду був позбавлений захисту торгівельної марки *Raffaello*, через що інше підприємство отримало дозвіл продавати на українському ринку продукт, практично ідентичний відомим італійським цукеркам³⁷. Іншим скандалом останніх років стало рішення Державної інспекції з питань захисту прав споживачів щодо невідповідності українським стандартам продукції італійських компаній із виробництва побутової техніки *Indesit ma Delonghi*³⁸. Дуже часто перешкоди, з яким стикається італійській бізнес в Україні, розв'язуються тільки після особистого втручання посла чи навіть вищих посадових осіб Італії.

Найбільш широко висвічувалася ситуація навколо «Укрсоцбанку», що належить італійській банківській групі *Unicredit*. Окрім того, що діяльність «Укрсоцбанку» була ускладнена комплексом проблем, найбільший розголос мала ситуація з винесенням судом Чернівецької області рішень на користь підставних вкладників, яким зобов'язав банк виплатити депозит за підробним договором. Лист-скаргу, який *Unicredit* спрямувала до Генпрокуратури України, передрукували провідні італійські видання. До кінця поточного року *Unicredit Group* планує завершити процедури з продажу своїх активів в Україні. При цьому продаж банку пояснюється керівництвом групи як погіршення економічної ситуації в Україні³⁹, так і необхідністю реструктуризацію своїх активів та оптимізацією діяльності за кордоном. І хоча продаж

---

³⁷ *Ferrero прокоментувала рішення суду скасувати захист торгової марки Рафаелло в Україні. Корреспондент.net, 19.01.2011. Режим доступу <http://ua.korrespondent.net/business/1176565-ferrero-prokomentuvala-rishennya-sudu-skasuvati-zahist-torgovoyi-marki-raffaello-v-ukrayini>*

³⁸ *Посол в Італії: Що б я не розповідав про реформи, Unicredit каже про суддівський беспредел. Європейська правда, 05.05.2015. Режим доступу <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/05/5/7033471/>*

³⁹ *UniCredit продала "Укрсоцбанк" власнику "Альфа-Банку". Дзеркало тижня, 11.01.2016. Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/unicredit-prodala-ukrsocbank-vlasniku-alfa-banku-abh-holdings-s-a-196290_.html*

банку готувався з 2013 року, вихід одного з головних італійських інвесторів з України є негативним сигналом для італійського бізнесу. Особливістю італійського бізнес-середовища є те, що воно, передусім, складається з малих та середніх підприємств, які, своєю чергою, орієнтуються на італійські банки за кордоном як індикатори стабільності у країні перебування. Вихід *Unicredit* закріпив погіршення іміджу України в Італії серед підприємців та інвесторів, який і так дуже постраждав через війну. Якщо до 2014 року італійська дипмісія в Києві по кілька разів на тиждень приймала підприємців, які приїздили знайомитися з українським бізнес-кліматом та перспективами, то за останні два роки в Україні не відкрилося жодного нового італійського підприємства⁴⁰.

Для італійського бізнесу найбільш перспективними галузями України є: будівництво нерухомості, виробництво продовольчих товарів, енергоефективність, відновлювана енергетика⁴¹. Зокрема, в рамках ініціативи зі створення спеціалізованого Фонду енергоефективності, яка наразі активно обговорюється в Україні, італійські компанії у сфері енергетичного консалтингу та енергоаудиту, так само як постачальники енергоефективних рішень, зможуть відкрити значний за обсягом ринок надання послуг та збуту⁴². Враховуючи те, що в Україні один із найнижчих рівнів енергоефективності в Європі, цей напрямок є дуже перспективним та вигідним для України.

З точки зору імпорту українських товарів Італія, передусім, зацікавлена у сільськогосподарській продукції. Це повністю відповідає інтересам України як топ-експортера сільськогосподарської продукції в Європі.

Попри великі обсяги українського експорту до Італії, проблемою українського експорту є те, що він орієнтований на сировинну складову. Експорт кінцевих товарів – важлива потенційна складова

---

⁴⁰ *Інтерв'ю з італійським дипломатом, 06.06.2016.*

⁴¹ *Минулого року в рамках Великої Сімки Італія зголосилася бути куратором в Україні перетворень у сфері енергоефективності.*

⁴² *Автор дякує експертному колективу аналітичного центру Dixi Group за експертну консультацію щодо італійсько-українських відносин у сфері енергетики.*

для українського експорту формування бренду «Made in Ukraine». На жаль, сьогодні Україна має низку проблем у цьому напрямку, які передусім пов'язані з негативним іміджем України як бізнес-середовища.

Проблема іміджу України як бізнес-середовища є реальною перешкодою для італійсько-української співпраці

Проблема іміджу України як бізнес-середовища є реальною перешкодою для італійсько-української співпраці. Так, деякі італійські будинки моди, які мають в Україні текстильні виробництва, не афішують географічні локації своїх підприємств, щоб не нашкодити власному бренду⁴³. Окрім того, вихід українських підприємств на висококонкуретний італійський ринок пов'язаний з аналогічними проблемами – бренд *Made in Ukraine* поки що не асоціюється в Італії з якістю⁴⁴. Хоча існують і успішні винятки – наприклад, виробник велосипедів *Woodrover*. Через екологічність та високу якість наші італійські співрозмовники оцінюють шанси виходу цього українського виробника на ринок Італії як дуже високі.

Ключем до успішних продажів є, з-поміж іншого, й ефективний маркетинг, щодо якого Україна поки що недопрацьовує. Так, через брак коштів Україна не брала участь у Всесвітній виставці «Експо-2015», головній торгівельній події Італії останніх років.

Однією з ініціатив, спрямований на подолання таких проблем, є проект «*OpenGateItaly*»⁴⁵, створений Посольством України в Італії та асоціацією «Італійський дім». Мета проекту – сприяння виходу італійських підприємств на український ринок, а українських – на італійський.

⁴³ *Інтерв'ю з італійським дипломатом, 08.06.2016.*

⁴⁴ *Там само.*

⁴⁵ <http://www.opengateitaly.com/>

2.4. УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА СПІВПРАЦЯ: ЗБІГ ІНТЕРЕСІВ ТРАНЗИТНИХ КРАЇН

Інтерес Італії до України у сфері енергетики, передусім, пов'язаний з енергетичним концерном ENI. Щоправда, Україна тут розглядається скоріше як об'єкт у великій грі за енергетичне домінування у Європі та пріоритетне партнерство з «Газпромом», що відбувається між Італією та Німеччиною. Італія – другий після Німеччини покупець російського газу у Західній Європі і має економічну та політичну зацікавленість у розбудові газопроводів в обхід Німеччини. ENI двічі намагалася співпрацювати з «Газпромом» у побудові газопроводів «Південного» та «Турецького потоку» (обидва газопроводи мали іти в обхід України), однак обидва рази співпраця не склалася.

Наразі Німеччина та Росія ведуть переговори про побудову «Північного потоку-2», який має на меті подвоїти потужності газопроводу «Північний потік», що сполучає дві країни через Балтійське море. Італія виступає категорично проти цього проекту, звинувачуючи Берлін у переслідуванні власних корисливих інтересів, зраді інтересів України як транзитної країни та газовій ізоляції Південно-Східної Європи⁴⁶.

Водночас, не можна не відмітити й інші, менш альтруїстичні мотиви. Проект «Північний потік-2» віддавить фізичне «плече» до джерела поставок від Італії і таким чином здорожчить газ для італійського споживача⁴⁷, а також залишить Італію поза межами стратегічного маршруту газопостачань. У будь-якому разі, схожість позиції Риму та Києва у питанні небажаності розвитку альтернативних шляхів транзиту російського газу, принаймні північних, дозволяє очікувати, що Італія виступатиме спільним дипломатичним фронтом з Україною та іншими східно- та центрально-європейськими

---

⁴⁶ *Gasdotto Nord Stream, Renzi contro la Germania. "Sostenerlo è incoerente con le sanzioni alla Russia". Il Fatto Quotidiano, 16.12.2015. Accessibile su <http://www.ilfattoquotidiano.it/2015/12/16/gasdotto-nord-stream-renzi-contro-la-germania-sostenerlo-e-incoerente-con-le-sanzioni-alla-russia/2309515/>*

⁴⁷ *ENI CEO: Nord Stream 2 Would Raise Gas Prices in Italy. Reuters, 23.05.2016. Режим доступу <http://de.reuters.com/article/energy-nordstream-eu-idUKL5N18K4KG>*

країнами в оспорюванні економічної доцільності та політичної нейтральності «Північного потоку-2».

Інвестиції італійського енергетичного гіганта, передусім, направлялися у видобувний сектор України. Так, у 2012 році ENI викупила 50,01% акцій компанії Західгазінвест на Волині для видобутку сланцевого газу (володіє загалом 9 дозволами на відповідну діяльність). За результатами візиту до Італії у 2015 році Петро Порошенко оголосив про бажання концерну ENI розширити інвестиції в Україну. Загалом в Україні є схильність недооцінювати роль та вплив ENI на визначення зовнішньополітичних пріоритетів Італії.

3. ХТО Є ХТО: ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ ТА ВПЛИВУ

3.1. УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В ІТАЛІЇ

В Італії, як і в багатьох інших країнах Західної Європи, мало знають про Україну. Після початку війни на Сході України та інтенсифікації двосторонніх контактів політичне знання про Україну в Італії дещо випередило суспільне та культурне. Та й то це стосується тільки того вузького кола людей, які безпосередньо опікуються українським питанням. Обізнаність більш широкого кола осіб, відповідальних за прийняття рішень, є украй обмеженою: як стало відомо з італійської телевізійної програми, не всі італійські парламентарі знають, на якому континенті шукати Україну.

Це є до певної міри парадоксальним, зважаючи на значну українську громаду, яка проживає в Італії. За офіційними даними в *Bel Paese* проживає близько 230 000 українських громадян. Це – четверта за кількістю громада в Італії після Марокко, Албанії та Китаю, яка не належить до Європейського Союзу, і найбільша українська громада у Західній Європі⁴⁸. На сьогодні в Італії зареєстровано близько 100 українських асоціацій⁴⁹. Переважно українська міграція до Італії мала чітку сезонну та гендерну складову – більшість українських мігрантів до Італії складали жінки, часто високоосвічені, які шукали роботу у сфері домашнього або сільського господарства. Утім, останніми роками міграційний тренд дещо зсунувся у бік «білих комірців» – вихідців

Як стало відомо з італійської телевізійної програми, не всі італійські парламентарі знають, на якому континенті шукати Україну

---

⁴⁸ *Cittadini non comunitari: presenza, nuovi ingressi e acquisizioni di cittadinanza. Anni 2014-2015. Istat, 22.10.2015. Accessibile su <http://www.istat.it/it/files/2015/10/CITTADINI-NON-COMUNITARI.pdf?title=Cittadini+no+n+comunitari+++22%2Fott%2F2015+-+Testo+integrale.pdf>*

⁴⁹ *Українці в Італії. Посольство України в Італійській Республіці. Режим доступу <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/ukrainians-in-it>*

з України, які претендують на престижні та високооплачувані посади⁵⁰.

Італія визнає роль українців у, без перебільшення, соціальному розвитку держави і вдячна їм за це. Українські заробітчани зарекомендували себе як чесні та працелюбні трудівники. Як правило, вони добре володіють італійською мовою та інтегруються в італійське суспільство.

Однак українська громада не змогла повноцінно стати «послами» української політики і культури для італійців. Не всі українські заробітчани є суспільно активними в Італії настільки, наскільки є українські громади в США, Канаді та Німеччині. Це пояснюється як особливостями їхнього статусу в Італії (подекуди нелегального), так і соціальною незахищеністю (Італія не пропонує мігрантам такого соціального пакету, як, скажімо, Німеччина)⁵¹. Окрім того, далеко не всі українські заробітчани від початку ідентифікували себе з Україною. Ще 10 років тому на запитання «Ви з Росії?» вони могли відповісти ствердно, щоб «не ускладнювати»⁵². Зараз українські мігранти більш схильні наголошувати на своєму походженні, однак деякі і досі поводять себе як «пострадянські» люди. Наприклад, у травні 2016 року українська школа в Римі вирішила святкувати випускний вечір у російському ресторані «Матрьошка».

Російсько-українська війна до певної міри «розвела» ці дві країни у свідомості італійців. Але тільки до певної міри. Для більшості пересічних італійців, навіть тих, у чиїх сім'ях працюють українки, Україна – це «якийсь третій світ», можливо, бідний та злиденний,

---

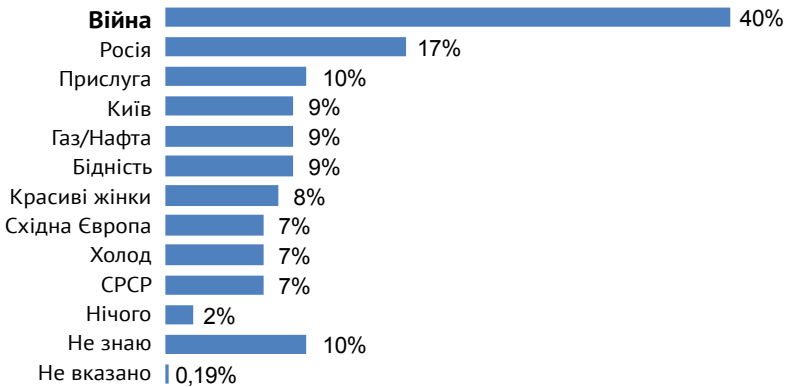
⁵⁰ *Посольство Італії готове підтримати ініціативи України в інтересах її громадян. Львівська газета, 10.05.2013.*

⁵¹ *Інтерв'ю з Алесею Татарин, активісткою української громади в Італії, м. Рим, Італія, 17.05.2016.*

⁵² *У Римі завершився «український» тиждень. Deutsche Welle, 30.03.2014. Режим доступу <http://www.dw.com/uk/%D1%83-%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B2%D1%81%D1%8F-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C-%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D1%82%D0%B8%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C/a-17531306>*

але дуже далекий від Італії. Як наслідок, до топ-трьох асоціацій з Україною в Італії увійшли не «футбол», «Шевченко» чи «вишиванка», а «війна», «Росія» та «прислуга»⁵³.

Графік 2. Головні асоціації з Україною

Джерело: *Як сприймають Україну італійці? (опитування), Інститут світової політики, <http://iwp.org.ua/ukr/public/1624.html>*

Звичайно, українська діаспора в Італії представлена також активістами, які гуртуються навколо гуманітарних та політичних ініціатив — наприклад, марш миру у Мілані, збір коштів чи ліків для поранених та біженців, акції на захист політичних в'язнів у Росії. Їхню роботу ускладнює відсутність власного приміщення, де можна було б проводити публічні заходи, конференції, обговорення (наразі у розпорядженні української громади в Італії тільки вулиці та площі). Іноді активістів запрошують до себе італійські університети, але це радше виняток, аніж правило.

⁵³ *Як сприймають Україну італійці? / «Що думають громадяни ЄС про Україну?».* Інститут світової політики. Київ, 2015. Режим доступу <http://iwp.org.ua/ukr/public/1624.html>

Ще однією сполучною ланкою між Україною та Італією на громадському рівні є українські діти, яких приймали італійські сім'ї на тимчасове перебування з метою оздоровлення в рамках програми «Діти Чорнобиля». Загалом у цій програмі взяли участь близько 660 000 українських дітей, багато з яких вивчили італійську мову, вирости та сьогодні працюють у різноманітних сферах, зокрема і на державних посадах. Сьогодні ці люди могли б відігравати роль *Italy understanders* в Україні, проте їхня потенційна роль у розбудові українсько-італійських відносин не є ані дослідженою, ані, тим більше, використаною.

3.2. ГРУПИ ВПЛИВУ ЩОДО УКРАЇНИ В ІТАЛІЙСЬКОМУ ПОЛІТИКУМІ

Самостійного портфоліо в італійській зовнішній політиці Україна не має. За формування державної зовнішньої політики відповідає італійське МЗС та офіс президента Ради міністрів (тобто голови уряду) Італії. В італійському МЗС нею опікується Відділ Російської Федерації, країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії. Щоправда, зі Східної Європи до портфоліо відділу увійшли тільки Україна та Білорусь. Цікаво, що Молдову італійське зовнішньополітичне відомство зараховує до Центральної Європи, разом із членами Європейського Союзу Болгарією, Румунією, Польщею, Чехією, Угорщиною та Словаччиною. Відносинами з цією державою опікується Генеральний Директорат Європейського Союзу.

Ключовими посадовими особами у становленні українсько-італійських відносин на даному етапі є прем'єр-міністр Маттео Ренці та державний секретар МЗС Вінченцо Амендола. У зближенні України та Італії варто відзначити особисту роль Ренці у поєднанні з партійною приналежністю. Ренці представляє найчисельнішу в обох палатах італійського парламенту лівоцентристську Демократичну партію. До неї також належить депутат Європарламенту, голова групи Прогресивного Альянсу Соціалістів та Демократів Джіанні Піттелла, який особисто приїжджав в Україну під час Революції Гідності, щоб підтримати українське громадянське суспільство та його євроінтеграційні прагнення, а також його колега по партії, європарламентар Патріція Тойя.

Однак позиції Піттелли та Ренці не можна ототожнювати з позиціями усіх членів Демократичної партії. Так, публічні заяви її колишнього очільника, двічі прем'єр міністра Італії та колишнього голови Єврокомісії Романо Проді стосовно України мають проросійську тональність. Саме Проді за часів очолювання ним Європейської Комісії належить відомий вислів про готовність розділити з сусідами ЄС «усе, крім інституцій», тобто про небажання пропонувати державам-сусідам ЄС перспективу членства.

Не можна не згадати і той факт, що голова Європейської служби закордонних справ Федеріка Могеріні також належить до Демократичної партії. У євросоюзівських інституціях вона не є ані «симпатиком», ані «скептиком» щодо України, просто делегувавши «українське» портфоліо єврокомісару з політики сусідства Йоганессу Гану. Однак, в Італії, і навіть всередині її рідної Демократичної партії, постать Могеріні викликає неоднозначні оцінки, тому акцентування уваги на Могеріні в діалозі з італійськими партнерами не є доречним.

Україна також має друзів серед представників партії «Нові правочентристи» (*Nuovo centrodestra*), яка утворилася внаслідок розколу партії Берлусконі «Народ свободи» і після виборів 2013 року утворила коаліцію з «Демократичною партією». Серед них – голова комітету зовнішніх справ нижньої палати італійського парламенту Фабріціо Чіккітто, який у травні 2016 року організував у парламенті конференцію щодо України під час приїзду делегатів Верховної Ради України. Координатор міжпарламентських зв'язків з нашою країною Паоло Аллі також є прихильним до України.

Інший спектр італійського політикуму представляють такі партії як «Ліга Півночі» (14% підтримки), «Рух п'ять зірок» (26% підтримки) та найбільша італійська партія «Вперед, Італіє» (12% підтримки). Ці партії мають відверто євроскептичну та проросійську політику, визнають Крим як російську територію та виступають за скасування санкцій. Їхні лідери не приховують ані знайомства з Путіним, ані контактів із ним. Так, лідер партії «Ліга Півночі» Маттео Сальвіні відвідав Крим вже після анексії, а у березні 2015 року організував у Мілані конференцію «Росія і Крим: дві величезні можливості для наших підприємств», на яку запросив, зокрема, заступницю міністра РФ у справах Криму Олену Абрамову та «міністра економічного

розвитку» Криму Миколу Коряжкіна⁵⁴. Його однопартієць Паоло Грімолді ініціював створення групи «Друзі Путіна» в італійському парламенті.

Депутати «Руху п'яти зірок» також неодноразово слугували ретрансляторами російської пропаганди в італійському парламенті. Так, депутатка італійського парламенту від «Руху п'яти зірок» Марта Гранде на засіданні парламенту розповідала про «фільтраційні табори», які українське керівництво побудувало для російськомовного населення, та демонструвала фото із нібито свідченнями канібалізму з боку українських солдат. Як виявилось, фото походило з російського фантастичного фільму «Ми з майбутнього», знятого у 2008 році⁵⁵. Водночас, після публічної дискусії з Послом України в Італії Євгеном Перелигіним на шпальтах італійських ЗМІ та в ході багатосторонніх форумів Марта Гранде визнала помилковість використання неперевіреного фотофактажу, хоча і залишилася на своїх позиціях у питанні російської агресії на Донбасі.

Давні дружні стосунки Владіміра Путіна та голови партії «Вперед, Італіє» Сільвіо Берлусконі мають давню історію і не є новиною. Для Берлусконі Путін є світовим лідером «номер один». Сенатор від «Вперед, Італіє» Л.Малан, а також члени партії Ф.Берто і А.Мусоліно були «спостерігачами» на псевдовиборах у самопроголошених «ДНР» і «ЛНР»⁵⁶. Цікаво, що партія «Вперед, Італіє» усе ж не є монолітною у питанні європейської інтеграції України: тоді як депутати від цієї партії у нижній палаті парламенту голосували проти ратифікації Угоди про асоціацію з Україною, сенатори у верхній палаті дали голоси на підтримку Угоди, до того ж саме у

---

⁵⁴ *A Milano Salvini rilancia la linea filorussa: "Riconoscere la Crimea, Putin è un alleato". Adnkronos, 20.03.2015. Accessibile su http://www.adnkronos.com/fatti/politica/2015/03/20/milano-salvini-rilancia-linea-filorussa-riconoscere-crimea-putin-alleato_Y0GsiFA1dTRzFNuUeM8GpL.html*

⁵⁵ *Gaffe M5S sull'Ucraina, Marta Grande in Aula: "Gira una su internet foto della bassa macelleria..." L'Huffington Post, 01.07.2014.*

⁵⁶ *Fake Monitors "Observe" fake Elections in the Donbas. Stopfake.org, 02.11.2014. Accessed at <http://www.stopfake.org/en/fake-monitors-observe-fake-elections-in-the-donbas/>*

той день, коли Берлусконі зустрівся з Путіним в анексованому Криму.

Окремо варто відзначити роботу Посольства України в Італії. Українська дипмісія у Римі стала рупором українських інтересів та боротьби з російською пропагандою. Посол України в Італії Євген Перелигін, який очолює місію з грудня 2012 року, миттєво реагує на заяви італійських політиків та ЗМІ, які подають неправдиву інформацію щодо України, публікує власні статті у ЗМІ та виступає публічно. Через публічні заходи, які організовує Посольство з нагоди вшанування пам'ятних дат, ключові італійські видання на кшталт *Corriere della Sera* та *La Repubblica* навіть торкаються таких «незручних» тем, як Голодомор. *La Repubblica* також стало першим виданням в Італії, яке почало практику посилок на українські інформагенції – італійські ЗМІ традиційно покладаються на інформаційні джерела у Росії (детальніше про позиції та настрої італійських ЗМІ – у розділі 3.3). Експерти відзначають позитивну динаміку роботи посольства, зокрема відкритість до громадських ініціатив та значно більшу активність, ніж у попередні роки⁵⁷.

Утім, декілька факторів суттєво нівелюють зусилля посла. По-перше, все, що говориться представниками Росії та України стосовно російсько-українського конфлікту, сприймається у суспільстві як пропаганда, а тому а пріорі має обмежений вплив. По-друге, ефективній комунікаційній роботі української дипмісії в Італії перешкоджає недостатність фінансування. Особливістю італійського політичного середовища є те, що воно є набагато чутливішим до меседжів, які звучать під час VIP-заходу у топ-місці, аніж під час громадської акції на площі. Посольство може влаштовувати такі заходи одноразово, проте не системно.

---

⁵⁷ Мінаков М. *Надто м'яка влада: результати української культурної дипломатії в Італії, 2014-2015 р.р.* Часопис «Агора». Випуск 16. С. 75-82.

3.3. ІТАЛІЙСЬКІ ЗМІ ТА «ЛІДЕРИ ДУМОК»: СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНИ

Загалом італійські ЗМІ мало цікавляться зовнішньою політикою. Рівень інтересу до України піднявся через російсько-українську війну, але після припинення активних бойових дій знову вщух⁵⁸. Внутрішньополітичні події в Україні, на кшталт зміни уряду, не цікаві італійським ЗМІ, а отже, про них не пишуть. Дуже мало кореспондентів провідних ЗМІ, які відповідають за східно-європейський регіон, володіють українською мовою або контекстом того, що відбувається в Україні. Посольство України в Італії регулярно комунікує зі ЗМІ та пропонує матеріали до друку, проте провідні італійські видання, на кшталт *La Stampa* чи *La Repubblica*, складно зацікавити публікацією офіційної особи, чия посада є нижчою за міністра чи голову держави. Також інтерес ЗМІ до України зберігається крізь призму бізнес-проблематики: висвітлення Послом України в Італії питання російської агресії на Донбасі через проблематику втрат італійського бізнесу у торгівлі з Україною мало широкий медійний резонанс та публікації на шпальтах найбільшої італійської газети *La Repubblica* та інших видань⁵⁹.

Внутрішньополітичні події в Україні, на кшталт зміни уряду, не цікаві італійським ЗМІ, а отже, про них не пишуть

Постійною проблемою у зв'язку з італійськими ЗМІ для України є те, що при підготовці матеріалів вони систематично користуються своїми джерелами або корпунктами у Москві. Провідні італійські ЗМІ досі не мають корпунктів у Києві. Ця проблема має фінансове коріння: італійці очікують, що, якщо Україна хоче отримувати висвітлення в італійському медіа-просторі, вона має за це платити. Саме так роблять північно-африканські країни, зацікавлені у власній присутності в італійському інформаційному просторі. Ідеться про цілком осяжні за державними мірками гроші, однак на сьогодні в Україні їх не знайшлося.

⁵⁸ М. Мінаков у своєму дослідженні «Надто м'яка влада: результати української культурної дипломатії в Італії, 2014-2015 р.р.» підрахував, що, тоді як частота згадування України в обраних ЗМІ у I та II кварталах 2015 року становила близько 200, то вже у IV кварталі впала до 100.

⁵⁹ Наприклад, http://www.repubblica.it/economia/2016/03/31/news/_l_italia_perde_1_miliardo_in_ucraina_a_causa_dell_aggressione_russa_-136624519/

Якщо йдеться про друковані та онлайн ЗМІ, до України найприхильніше ставляться *TG3, L'Unita ma La Stampa, TG1, Il Fatto Quotidiano, Il Giornale, L'Osservatore Romano* більш схильні друкувати матеріали про Україну у негативному ключі⁶⁰. Варто також пам'ятати про потужне російське лобі, яке існує скрізь в Італії і зокрема у медійному середовищі. До нього належать італійська національний теле та радіокомпанія *RAI*, а також медіахолдінг *Mediaset*, яким володіє Сільвіо Берлусконі. Деякі журналісти та опініон-мейкери в Італії послідовно обстоюють антиукраїнську позицію. До таких належить, наприклад, Серджіо Романо, колишній посол Італії в Москві, дописувач видань *Corriere della Sera, La Stampa, Limes*. Окрім того, відомі випадки, коли журналісти, які хотіли писати про Україну в об'єктивному ключі, стикалися не тільки з відзовами з боку редакції, а й з особистими погрозами і залякуваннями⁶¹. Ті з них, хто наважується далі писати на українську тематику, змушені робити це на власних сайтах або у блогах (наприклад, журналістка видання *Il Fatto Quotidiano* Роберта Цуніні або журналіст, автор трьох книжок про Україну Массімільяно ді Паскуале).

Суспільна сфера, у якій за двадцять п'ять років відносин Італії з незалежною Україною таки зросло ціле покоління людей, які розуміють Україну, — це академічні кола. Ключову роль у цьому зіграла Італійська асоціація українців (*IAU, L'Associazione Italiana di Studi Ucrainistici*), заснована італійським істориком, викладачем венеціанського університету Джанфранко Джіраудо на початку 1990-х. На той час українців в Італії не було взагалі. Сьогодні Асоціацію очолює Джованна Броджі, у минулому — декан кафедри української мови та літератури в Міланському державному університеті, перекладач української класики та сучасних текстів. Члени асоціації — Джованна Броджі, Оксана Пахльовська, Джованна Седіна, Масімільяно ді Паскуале —

Суспільна сфера, у якій за двадцять п'ять років відносин Італії з незалежною Україною таки зросло ціле покоління людей, які розуміють Україну, — це академічні кола

⁶⁰ Мінаков М. *Надто м'яка влада: результати української культурної дипломатії в Італії, 2014-2015 р.р.* Часопис «Агора». Випуск 16. С. 75-82.

⁶¹ Cazzulani M. *Ukraine: Italy's Political Opposition and the Most Important Media Maintain Pro-Russian Position.* 30 June 2014. Accessed at <http://www.eastbook.eu/en/blog/2014/06/30/ukraine-italys-political-opposition-and-the-most-important-media-maintain-pro-russian-position/>

це ті люди, які ідуть у фарватері поширення знань про українську культуру, історію та політику в Італії. Після Революції гідності вони стали ініціаторами десятків заходів в університетах та публічних установах, через які поширювали знання про Україну. Молоді українці з Міланського та Болонського університетів (Марія Грація Бартоліні, Алессандро Акіллі та Марко Пулері) заснували англomовне щоквартальне аналітичне видання *Minima Ucrainica* про українську політику, суспільство та культуру. Члени Асоціації долучилися також до створення італомовної сторінки *Stopfake*.

Серед інших «Друзів України» в італійських академічних колах – історики Андреа Граціозі, Сante Грачотті та Сімоне Беллецца. Сімоне Беллецца, зокрема, є автором книги «Повстати за демократію», у якій пояснює такі незрозумілі для італійців феномени, як українська двомовність, роль олігархів в українській політичній системі та справжні причини, які спровокували Помаранчеву революцію та Революцію гідності.

Проблема полягає у тому, що сьогодні вплив італійських інтелектуалів на громадську думку своєї країни є доволі обмеженим, оскільки інтелектуальні лекції, література і культурні заходи мають невеликий попит серед італійців та, відповідно, інтерес з боку ЗМІ. Окрім того, сама по собі українська в Італії не є поширеним напрямком. В Італії україністику викладають у Римі, Мілані та Мачераті. Такий стан справ пояснюється, зокрема, фінансовими спроможностями: тимчасом як українська держава не надає підтримки викладанню та навчанню за спеціальністю «українські студії», фундація «Русский мир» надає вченим-русистам потужну фінансову підтримку. У результаті, якщо у на початку 90-х інтерес до країн Східної Європи мав пропорційний характер серед студентів, то тепер курс студентів-русистів складає від 100 до 300 осіб, а на решті слов'янських мов – групи у середньому по 10 студентів⁶². Ситуація щодо поширення італійських студій в Україні є значно кращою: на сьогодні італійську мову та літературу як спеціальність тільки в Києві викладає ціла низка вищих навчальних закладів.

---

⁶² *Інтерв'ю з Оксаною Пахльовською, членом Італійської асоціації україністики, професором університету La Sapienza (м. Рим, Італія), 05.06.2016.*

Варто зазначити, що спортсмени в Італії мають реальний вплив на громадську думку. Футболіст Андрій Шевченко досі залишається чи не єдиною «м'якою силою» України в Італії. Італійські експерти і політики досі здивовані, чому Україна не використала його після агресії в Росії. Будь-що, сказане чи написане їм, викликає набагато більшу довіру в італійської громадськості, ніж сказане будь-яким українським політиком.

Надзвичайно важливою є співпраця і партнерство з провідними аналітичними центрами Італії, які консультують уряд та парламент Італії з ключових зовнішньополітичних та безпекових питань, зокрема щодо України. Інститут світової політики організував з 2014 року три навчальні візити до України для італійських лідерів думок: як представників провідних аналітичних центрів, так і провідних мас-медіа. Також ІСП у грудні 2014 організував у Римі публічні дебати з IAI, а наразі розвиває партнерські відносини з CeSI.

***Футболіст Андрій Шевченко
досі залишається чи не єдиною «м'якою
силою» України в Італії***

4. НАЯВНІ І ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ, КОНФЛІКТИ.

4.1. ЗМІНА ПОЛІТИКИ ЩОДО УКРАЇНИ ПІСЛЯ НАСТУПНИХ ВИБОРІВ В ІТАЛІЇ

У 2018 році в Італії відбудуться наступні парламентські вибори (у випадку негативного результату референдуму щодо конституційної реформи, запланованого в Італії на жовтень 2016 року, можливі також дострокові парламентські вибори). Партії, які сьогодні виступають противниками правлячої коаліції – «Ліга Півночі», «Рух 5 зірок», «Вперед Італіє» – представляють євроскептичні й антиукраїнські настрої. Їхній прихід до влади може призвести до погіршення українсько-італійських відносин та припинення підтримки українських євроінтеграційних прагнень з боку Італії.

Імовірність. *Середня.* На сьогодні «Демократична партія» Ренці зберігає досить високий рейтинг. Так, у 2014 році на виборах до Європейського парламенту партія отримала рекордну більшість голосів – 41%. Однак місцеві вибори у 2015 році показали, що популярність партії чинного прем'єра знизилася до 30%, а на виборах мерів Риму та Турину у червні 2016 року перемогли кандидатки від «Руху 5 зірок». Результат парламентських виборів великою мірою залежатиме від того, наскільки уряду вдаватиметься підтримувати економічний розвиток країни.

Як уникнути? Зважаючи на те, що Україна не має впливу на внутрішню політику Італії, вже сьогодні варто займати проактивну позицію щодо ключових політичних сил Італії і шукати серед них договороспроможних співрозмовників. Те, що італійські політичні сили не є однорідними, продемонструвало згадане вище головування за Угоду про асоціацію в Сенаті. Окрім того, варто налагоджувати системні контакти та співпрацю з тими регіонами, які підтримують опозиційні партії – передусім, Ломбардією, Венето і Лігурією.

4.2. НЕПІДТРИМКА ПРОДОВЖЕННЯ САНКЦІЙ ЩОДО РОСІЇ У ВИПАДКУ ВІДСУТНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Санкції щодо Росії з боку Європейського Союзу переглядаються щопівроку. Їхнє подовження вимагає одностайної підтримки з боку усіх членів ЄС. Італія є однією з тих країн, які є традиційно лояльними до Росії, і може не надати свій голос на підтримку санкцій через низку причин.

Імовірність. Підтримка Римом подовження санкцій щодо Росії залежить, передусім, від позиції Німеччини та США. Внутрішні втрати Італії від санкцій і контрсанкцій є перебільшеними і використовуються радше як важелі впливу у переговорах з державами-партнерами. Якщо Берлін та Вашингтон будуть на боці України, є дуже висока імовірність того, що Рим не стане «слабкою ланкою» європейської єдності.

Як уникнути? Україні варто продовжувати комунікаційну роботу щодо виконання Мінська-2 як у Римі, так і в Берліні та Вашингтоні. Водночас проблематика війни на Сході вже не працює як ефективний комунікаційний аргумент, який здатен здобути Україні підтримку у європейських столицях. Україні потрібен проактивний порядок денний двосторонньої співпраці з країнами-партнерами — у європейських столицях воліють радше обговорювати потенціал спільних перемог, аніж співчувати і жаліти.

4.3. ЗМЕНШЕННЯ ІТАЛІЙСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ ЧЕРЕЗ НЕСПРИЯТЛИВЕ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

Ризик скорочення італійських інвестицій та зменшення італійських підприємств в Україні збільшився після розв'язання війни на Сході України та продажу свого активу в Україні банківською групою *Unicredit*, що було сприйнято як підтвердження італійських побоювань щодо ведення бізнесу в Україні. Окрім того, війна

на Сході ускладнює роботу тих італійських підприємств, які розміщуються у східних областях України й орієнтуються на ринки України, Білорусі та Росії для збуту власної продукції.

Імовірність. Від середньої до високої. Україна є важливим і на сьогодні не освоєним ринком східноєвропейського регіону для Італії, який набув особливого значення в контексті зменшення торгівлі з Російською Федерацією. Однак викривлене знання про Україну (де-то в Італії широко вірять, що у Києві їздять танки), яке посилюється негативними звістками від італійських підприємців, гальмують виведення бізнес-зв'язків на повну потужність.

Як уникнути? Для залучення італійського бізнесу та інвестицій до України їй варто працювати одразу на трьох фронтах: промоційному, комунікаційному та реформаційному. В першу чергу, італійському бізнес середовищу необхідно показати реальне бажання української влади залучити італійські інвестиції, італійський досвід в Україну. Для цього критично необхідним є забезпечення підготовки центральними та регіональними органами виконавчої влади конкретних двосторонніх економічних та інвестиційних проектів. При цьому ступінь підготовки таких проектів має передбачати завершення проведення аналізу економічної доцільності (*feasibility study*). Такі проекти разом з гарантією місцевих влад щодо всебічного сприяння у їх реалізації мають стати основою залучення італійського бізнесу в Україну. По-друге, необхідно доносити до італійських підприємців інформацію як про те, що на 93% території України вести бізнес цілком безпечно, так і про переваги, які вони можуть знайти в Україні. Наприклад, деякі аспекти податкового законодавства в Україні є більш привабливими, ніж в Італії. Промоутери італійського бізнесу в Україні кажуть, що Україна має потенціал стати для Італії тим, чим двадцять років тому стали Румунія та Болгарія, — хабом для італійських підприємств та інвестицій. Водночас, без реформ та усунення тих перешкод, які

душать іноземний бізнес в Україні сьогодні, не обітяться: у рейтингу *Doing Business* Румунія та Болгарія на 7 позицій випереджають Італію, тоді як Україна відстає на майже 40⁶³.

4.4. «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВАКУУМ» В ІТАЛІЇ ЩОДО УКРАЇНИ

Російсько-українська війна стала чи не першою подією за всю історію українсько-італійських відносин, завдяки якій італійці почали відкривати для себе Україну. Наші співрозмовники в Італії спостерігають: якщо у 2014 році оцінки Революції гідності та війни в Україні були сформовані російською пропагандою, вже на кінець 2015 року оцінка подій в Україні стала більш збалансованою.

Водночас, політичне знання про Україну поки що є спорадичним і поступається культурному: на питання, кого з українських діячів культури та мистецтва вони знають, італійці скоріше називають Булгакова і Прокоф'єва, аніж Лесю Українку та Лисенка. Постійна «підміна понять» щодо України в італійській свідомості, як наслідок, дає уявлення України як невід'ємної частини російсько-слов'янського світу, а звідси – ризик політичних рішень, що ґрунтуються на геополітичних міфах, а не на нормах міжнародного права.

Імовірність. Висока. Формування викривленого знання про Україну в Італії відбувалося протягом десятиліть, якщо не століть, і в цьому випадку його годі виправити однією лекцією, статтею чи телепередачею. На додачу, «нарація колишнього гегемона», тобто Російської Федерації, в Італії триває, має потужну фінансову підтримку і численних вдячних слухачів. Тому для України комунікаційна політика у державах на кшталт Італії

---

⁶³ *Doing Business 2016. Accessed at <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>*

є життєво важливою для реалізації власних цілей і навіть життєздатності української держави.

Як уникнути? Комунікаційна робота України в Італії має бути системною та ґрунтуватися на довготерміновій стратегії, а не проводитися ad hoc. На сьогодні Україна не має жодного культурного осередку в Італії, тоді як російських мовно-культурних осередків по всій Італії діє близько 70-ти. Відкриття українських культурних центрів в Італії та італійських корпунктів в Україні, обмін студентами та вченими, збільшення фінансування української дипмісії – це неповний перелік широко відомих необхідних заходів, які, втім, за 25 років української незалежності досі не були реалізовані.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Італійці — прагматична та бізнес-орієнтована нація. Тому найкращою запорукою підтримки Італії для України будуть історії успіху — як спільних українсько-італійських проєктів, так і італійського бізнесу в Україні. Вирішення проблем, які роками перешкоджають іноземній підприємницькій діяльності в Україні, на кшталт повернення ПДВ та виведення дивідендів, сприятиме не тільки бізнес-відносинам між двома державами, а й політичному діалогу.
2. Для поживлення бізнес-зв'язків доречно було б створити італійсько-українські бізнес-клуби на базі посольств у Києві та Римі або Асоціації «Італійський дім». Просування таких майданчиків могло б відбутися на італійсько-українському бізнес-форумі, запланованому на 2017 рік.
3. Використання потенціалу регіонального співробітництва в Італії є важливим як з економічної, так і політичної точок зору, враховуючи вплив італійських регіонів на формування політичного порядку денного. Налагодження співпраці між регіонами України та Італії вже стоїть на порядку денному в українському парламенті. Важливо залучати як ті регіони, які є економічно привабливими для Італії, так і ті, які мають історичне значення для двосторонніх відносин — наприклад, Одеську область. Особливе значення має розбудова відносин міст-побратимів Києва та Флоренції.
4. Італія — це та країна, де ефективна дипломатія не може обійтися без фінансової підтримки. Необхідно системно виділяти у державному бюджеті кошти для роботи дипмісії з метою просувати інтереси України. Також потрібно забезпечити українську громаду в Італії принаймні одним приміщенням в центрі Риму або іншого великого міста, де громада могла б проводити публічні заходи.
5. Використовуючи додаткові можливості, які виникнуть із створенням офіційної міжпарламентської групи дружби, укласти

угоду про взаємне визнання дипломів про середню та вищу освіту.

6. Організувати регулярні навчальні візити до України для журналістів ключових італійських ЗМІ та "лідерів думок".
7. Україні необхідно скористатися позицією Італії щодо «Північного потоку-2» для зміцнення власних позицій як країни-транзитера, зокрема наголошувати на тому, що вона є надійним постачальником газу в Європу. Водночас, Україні варто шукати альтернативні джерела видобутку енергоносіїв, які можуть зменшити залежність Італії та Європи загалом від російського газу – йдеться, передусім, про Азербайджан і Туркменістан.
8. На сьогодні українсько-італійські відносини відзначаються безпрецедентно позитивною динамікою. Проблема полягає у тому, що ця динаміка є залежною від конкретних політичних сил в Італії, і її перехід в опозицію може призвести до занепаду двосторонніх відносин. Україні необхідно вже сьогодні шукати партнерів серед інших політичних сил, у тому числі євроскептичних та проросійських, наприклад, у рамках міжпарламентського діалогу, який необхідно суттєво посилити.
9. Одна з ключових суспільних груп в Італії, на яку Україна має спрямовувати свої інформаційні зусилля, – це молодь. Італійська молодь позбавлена комуністичної ностальгії і менш упереджена до України, ніж старше покоління. Згідно з опитуванням Інституту світової політики, саме італійська молодь (віком 16-34 роки) найбільш прихильно ставиться до євроінтеграційних прагнень України та схильна вважати її частиною Європи⁶⁴. Як державним інститутам (Міністерству освіти, МЗС), та і недержавним організаціям необхідно домогтися збільшення контактів між українською та італійською молоддю та візитів італійської молоді до України: йдеться про довго- і короткотер-

---

⁶⁴ Як сприймають Україну італійці? / «Що думають громадяни ЄС про Україну?». Інститут світової політики. Київ, 2015. Режим доступу <http://iwp.org.ua/ukr/public/1624.html>

мінові стипендії, стажування, конференції, академічні обміни в рамках «Erasmus +» тощо.

10. Справою честі для України є створення бодай одного Центру української культури в Італії, який би знайомив італійців із сучасною і класичною українською культурою та мистецтвом. Більш довготерміновим заходом має стати видання базової бібліотеки української літератури італійською мовою.
11. Україна має використовувати потенціал українських спортсменів, зокрема Андрія Шевченка, для впливу на формування громадської думки в Італії.
12. Як урядові, так і неурядові організації в Україні мають розвивати контакти, проводити спільні заходи з провідними аналітичними центрами Італії, які консультують уряд та парламент Італії з українських питань.

6. ПОДЯКА

Авторка висловлює свою подяку українським та італійським дипломатам, експертам, громадським діячам та науковцям, які знайшли час поділитися своїми думками та спостереженнями щодо українсько-італійських відносин. Зокрема, авторка щиро вдячна *Ріккардо Алькаро, Алесі Татарин, Оксані Пахльовській, Михайлу Мінакову, Анні Зафесовій, Франческо Тозато, Ользі Пономаренко, Марко Тозону, Єлизаветі Баєнковій, Елеонорі Трівінью*, а також колективу аналітичного центру *Dixi Group* за їхній внесок у дослідження.

Окрема подяка директору Першого європейського департаменту МЗС України *Василію Химинцю*, голові місії Посольства Італії в Україні *Фабріціо Романо*, голові місії Посольства України в Італії *Євгену Перелігіну* та экс-заступнику голови місії *Євгену Єніну*, а також голові міжпарламентської групи дружби Україна-Італія, народному депутату України *Сергію Алексєєву* за їхній інтерес до проекту Інституту світової політики та особисті коментарі під час підготовки дослідження.

Авторка висловлює вдячність *Альоні Гетьманчук* за цінний внесок у текст цього дослідження.

Office 1, Str. Esplanadna 32 V, Kyiv, 01001, Ukraine
Tel. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy

vk.com/public68498423

twitter.com/IWP_Ukraine

